

Sevinc ƏLİYEVƏ

fil.ü.f.doktoru, dosent

AMEA Folklor İnstitutu

E-mail: sevinc.k.aliyeva@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0004-8353-0003>

<https://doi.org/10.59849/2309-7949.2025.2.128>

FOKLORUN FUNKSİYALARI VƏ ONLARIN ORTA ƏSRLƏR AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATINA TƏSİRİ

Açar sözlər: folklor, orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı, metod, funksiya, Məhəmməd Füzuli, Şah İsmayıl Xətai, bayatı, qəzəl, poema

SUMMARY

FUNCTIONS OF FOLKLORE AND THEIR INFLUENCE OF MEDIEVAL AZERBAIJANI LITERATURE

It is known that until the thirteenth century, our poets partly wrote their literary works in arabic, but mostly in persian and this tradition became one of the characteristic features of medieval literature. What is noteworthy is that the examples of medieval literature written in three languages influenced each other mutually. The study of medieval Azerbaijani literature and the exploration of the features and functions of folklore show that this period possesses a distinctive perfection. The medieval period has also attracted great interest from a wide readership, as it is an era of significant scientific and historical importance. The literary works written by poets during this period stood out and attracted attention with their originality, innovation and thematic diversity. The titles of literary works, like literature itself have undergone a certain process of development and at a certain period these titles were mostly expressed through persian- arabic words and phrases. However after a certain period of time the language of poetic artistic samples with its simplicity, folk character and close connection to the common spoken language, constitutes a specific stage in the history of the development of the Azerbaijani literary language. Literary works belonging to medieval Azerbaijani literature are very diverse both in terms of structure and in terms of meaning and essence. The meaning conveyed by the titles of the literary works also differ in their connection to the content of the work and the events taking place within it. The functions of folklore and their influence on medieval Azerbaijani literature are both meaningful and engaging as well as being one of the very important topics. The literature of this period is also very rich in terms of themes and sources.

Key words: folklore, medieval Azerbaijani literature, method, function, Muhammad Fuzuli, Shah Ismail Khatai, bayati, ghazal, poem

РЕЗЮМЕ

ФУНКЦИИ ФОЛЬКЛОРА И ИХ ВЛИЯНИЕ НА СРЕДНЕВЕКОВУЮ АЗЕРБАЙДЖАНСКУЮ ЛИТЕРАТУРУ

Известно, что до XIII века наши литературные деятели создавали свои произведения частично на арабском языке, но в основном — на персидском. Эта традиция стала одной характерных особенностей средневековой литературы. Примечательно, что образцы нашей средневековой литературы, написанные на трех языках, оказывали взаимное влияния друг на друга. Изучение средневековой Азербайджанской литературы, исследование особенностей и функций фольклора показывают, что этот период обладает особым совершенством. Средневековый пе-

риод также представляет собой значимый этап с научно-исторической точки зрения, поэтому он вызывает интерес у широкой читательской аудитории. Произведения, написанные литературными деятелями этого периода, отличались оригинальностью, новаторством и тематическим разнообразием, привлекая внимание. Названия художественных произведений, так же, как и сама литература, прошли определённый путь развития и в определённый период преобладали персидские и арабские слова и выражения. Однако со временем язык поэтических художественных произведений, благодаря своей простоте, народности и тесной связи с общенародным разговорным языком, занимает определённый этап в истории развития азербайджанского литературного языка. Произведения, относящихся к средневековой Азербайджанской литературе, очень разнообразны, как по структуре, так и по содержанию и смыслу. Названия произведений также связаны с содержанием произведения и событиями, происходящими в нем. Функции фольклора и их влияние на средневековую Азербайджанскую литературу являются одновременно значимыми и привлекательными, а также одним из очень важных вопросов. Литература этого периода также очень богата как по темам, так и по источникам.

Ключевые слова: Фольклор, литература средневекового Азербайджана, метод, функция, Мухаммед Физули, Шах Исмаил Хатаи, баяты, газель, поэма

GİRİŞ. XIII əsr Azərbaycan ədəbiyyatında bu ənənənin bitdiyi və ana dilli ədəbiyyatın yaranmağa başladığı dövr kimi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bununla belə, yenə də ara-sıra ərəb və fars dilində əsərlər yazılırdı. Həyat eşqi ilə ürəyi döyünən, təbiətə, dünyaya bağlı olan İzzəddin Həsənoğlunun dövrümüzə qədər gəlib çatan üç türkcə, bir farsca qəzəli, Şeyx Səfiəddin Ərdəbilinin Azərbaycan dilində olan kiçik həcmli divanı bu dövr ana dilli ədəbiyyat haqqında zəngin təsəvvür yaradır. XIII əsrdə yazıb-yaradan, fəaliyyəti ilə dövlətin ictimai-siyasi hadisələrindən kənar qalmayan, dini-idealist istiqamətli dünyagörüşü olan Azərbaycanın poliqlot şairi, alimi Zülfüqar Şirvaninin yaradıcılığından isə bizə yalnız fars dilində yazdığı “Divan”ı məlumdur. Real gözəlin, dünyəvi məhəbbətin tərənnümünə üstünlük verən şairin İngiltərədə nəşr edilmiş “Divan”ında məhəbbət lirikası üstünlük təşkil edir, hətta Azərbaycan dilində yazdığı şeirlər də bu “Divan”ın tərkibinə daxildir və bu gün əsərin əlyazma variantı Sankt-Peterburq Dövlət Kitabxanasında qorunub saxlanılır. Azərbaycan xalqı da hər zaman öz zəngin irsinin sahibi olmuşdur. Professor Ramazan Qafarlı yazılı ədəbiyyata xalq yaradıcılığının təsirindən danışarkən qeyd edir ki, “sənətkarların yaradıcılığına xalq ədəbiyyatının mütərəqqi təsirini orta əsr Azərbaycan ədəbiyyatında da müşahidə etmək mümkündür.

Bunlar da göstərir ki, bir çox qədim ədəbiyyatlar kimi, orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı da bir sıra yazılı abidələrin və şifahi xalq yaradıcılığının təsiri ilə yeni janrlarla və ədəbi şəkillərlə zənginləşdi. Bu janrlar sənətkarlıq baxımından formalaşdı və getdikcə təkmilləşdi. Belə ki, Əl-Qarnati (1214-274), İbn Fəzlan (IX əsr) və başqa səyyahların əsərləri, Xaqaninin “Töhfətül-İraqeyn”, “Həbsiyyə” şeirləri Nizami “Xəmsə”sinin yaranmasında müəyyən rol oynamışdır (5, 292). Bunu da qeyd edək ki, XIII əsrdə poeziyaya aid iki nümunə də var. Onlardan biri “Dastani-Əhməd Hərami” əsəridir, digəri isə Qul Əlinin “Qisseyi-Yusif” poemasıdır. Ədəbiyyatımızda ilk dəfə “Dastani-Əhməd Hərami” əsərinin daxilində qəzəldən istifadə olunmuşdur. Bununla bağlı digər bir araşdırmamızda da qeyd etmişik ki, bu əsər daxilində qəzəl

verilən ilk poema kimi ədəbiyyat tarixində öz yerini tutmuşdur. Güləndamın dilindən söylənilən “Yalvarış” adlı həmin qəzəli diqqət mərkəzinə çəkək:

Cəfa imiş bu dünyanın vəfası
Ki, bin yaxşı işi dəgməz yamanə.
Görün bu çərxi-gərduni ki, bəni
Sapana qoyuban atdı yabanə.
İlahi, düşmüş əhvalın bilən həqq,
Sənə sığındım, ey həyyi-təvanə (2, 65-65).

Göründüyü kimi, yeddi beytlik bu qəzəl həcəz bəhrində, “məf alün məf ailün fə`ulün” əruz vəznində yazılmış və Allaha yalvarış, Məhəmməd peyğəmbərə və ilk xəlifələrə müraciət kimi səslənir, dini-təsəvvüfi motivlərə söykənir. Həmçinin qeyd etmək lazımdır ki, həzəc bəhrində və məsnəvi şəklində yazılan “Dastani-Əhməd Hərami” poemasında kin-küdurət şiddətlə tənqid olunur, bunun isə daha çox kin saxlayan tərəfə zərər verəcəyi bədii boyalarla izah edilir, başlıca məqsəd isə əxlaqi ideyanın oxucuya ötürülməsidir. Bir məqam belə diqqətimizi cəlb edir ki, onu da burada qeyd edək: düzlük, saflıq, xeyir, ədalət, insanpərvərlik, inam və etimad kimi müsbət keyfiyyətlərin təbliği, eləcə də islam dininin yüksək humanist dəyərlərinin bədii formada diqqətə çatdırılması həm “Dastani-Əhməd Hərami”, həm də Qul Əlinin “Qisseyi-Yusif” poemaları üçün ortaq olan cəhətlərdir.

İstinaddan da məlumdur ki, XIII-XVI əsrlər ədəbiyyatının inkişaf istiqamətləri göstərirdi ki, bu dövrü vahid ədəbi proses kimi götürmək zəruridir. Həm Azərbaycan dilində, həm də fars dilində epik və lirik əsərlərin yazıldığı bu dövrdə anadilli ədəbiyyat get-gedə güclənir, farsdilli poeziyanı geridə qoyurdu. XIV əsrdə Azərbaycan dilində yazan sənətkarlara Quranın motivləri əsasında yazılan “Yusif və Züleyxa” əsərlərinin müəllifləri Suli Fəqif və Mustafa Zərir, anadilli epik şeirin daha gözəl bir nümunəsi olan “Vərqa və Gülşa” poemasının müəllifi Yusif Məddahı göstərə bilərik. Bu dövrün daha bir bədii sənət nümunəsi ingilis şərqşünası Eduard Braunun türk ədəbiyyatında dünyəvi poeziyanın ilk nümunəsi hesab etdiyi Qazi Bürhanəddin yaradıcılığı hesab olunur. Tuyuq janrının yaradıcısı, Azərbaycan dilində yazılmış “Divan”ın müəllifi Qazi Bürhanəddin ana dilini yüksək zirvəyə qaldırmışdır. Tuyuq janrı İmadəddin Nəsimi yaradıcılığına və Əlişir Nəvinin “Divan”ına da keçmişdir.

Ağqoyunlu hökmdarı Sultan Yaqubun sarayında yaşamış, Əlişir Nəvainin təsiri ilə lirik şeirlər yazmış Nemətullah Kişvəri orijinal poetik üslub və obrazları ilə Azərbaycan ədəbiyyatında unikal mövqeyi ilə seçilmişdir. Bu dövr seçilən sənətkarlardan olan Həbibə də Şahi və Süruri kimi Məhəmməd Füzulinin poeziyasının formalaşmasında rol oynamış, hətta Məhəmməd Füzulinin Həbibinin “Ta cünun rəxtin geyib, tutdum fəna mülkün vətən” adlı qəzəlinə təxmis yazması da qeyd olunur. Yeri gəlmişkən, Əziz Mirəhmədovun bu məsələ ilə bağlı olan araşdırmasına fikrimizin daha ətraflı izahı üçün istinad edək: “Müxəmməs kimi, təxmis də hər bəndi beş misradan ibarət olan şeirdir. Çox vaxt beş bənddən ibarət olur. Bu bəndlərin də birinci, ikinci, üçüncü misralarını şeir müəllifinin özü yazır, dördüncü və beşinci misralar isə

başqa bir müəllifin şeirindən olduğu kimi götürülür və məzmunca özündən əvvəlki orijinal misralarla bağlanır. Misal üçün, Füzuli öz müəllimi Həbibinin qəzəllərindən birini götürüb aşağıdakı kimi təxmisi etmişdir:

“Ta cünun rəxtin geyib, tutdum fəna mülkün vətən”
Əhli-təcridəm, qəbul etməm qəbavü pirəhən.
Bir qəbavü pirəhən geysəm misali-qönçə mən,
“Gər sənünçün qılmasam çak, ey büti-nazikbədən!
Görüm olsun ol qəba əynimdə pirəhən kəfən” (6, 175)

Göründüyü kimi, “təxmisi yazan şairlər formanın tələbinə uyğun olaraq yaradıcılıq cəhətindən bir qədər çərçivədə olduqlarına görə, çox vaxt fikir, mətn orijinallığına lazımınca diqqət yetirə bilmirlər; forma məhdudluğundan çıxma bilməmək isə onların təxmislərinin məzmunca sönük çıxmasına səbəb olur. Orta əsrlərdə çox işlənən bu forma XIX-XX əsrlərdə tədricən aradan çıxmış, sovet dövründə isə, demək olar ki, işlənməmişdir (6, 175)

NƏZƏRİ ÇƏRÇİVƏ: Azərbaycan ədəbi tarixinin inkişaf dönmində insanların mənəvi dünyasını, həyata baxışını özündə ifadə edən şifahi xalq ədəbiyyatı xüsusi estetik sistem və bənzəri olmayan məlumat mənbəyidir. Buna görə də özünəməxsus tarixə, dərin köklərə və zəngin ənənələrə malik Azərbaycan xalq ədəbiyyatı, bir sözlə, folklor şifahi poetik nümunələrin və milli-mənəvi dəyərlərin məcmusudur, xalqın canlı yaddaşı, mədəni irisdir. Folklor şifahi ənənə və dəyərlərlə bərabər, tarixən yazılı ədəbiyyata təsir etmişdir. O da məlumdur ki, sənətkarların xalq ədəbiyyatı nümunələrinə istinad etməsi təxminən iki formada olmuşdur və bu ənənə bu gün də davam edir, – desək, yanılmazıq. Xatırladaq ki, professor Füzuli Bayat “Folklor dərsləri” adlı monoqrafiyasında bu barədə yazır: “Füzulidən Səməd Vurğuna, Bəxtiyar Vahabzadəyə qədər yazıçı və şairlərimiz folkloru iki şəkildə müraciət etmişlər: a) Olduğu kimi. Yazıçı və şairlər folklor örnəklərini əsərlərinə olduğu kimi gətirir, süjet xəttində, motivlərdə əsaslı dəyişikliklər etməzlər. Məsələn, Y.V.Çəmənəminlinin “Məlik-məmməd”, Şaiqin “Usta Bəxtiyar”, S.M.Qənizadənin “Buz”, C.Məmmədquluzadə, N.Nərimanov, Ə.Haqverdiyev, Ü.Hacıbəyli və b.-nin hekayələrində verilən nağıl, əfsanə, lətifə, deyim, atalar sözləri və s. olduğu kimi yazılı ədəbiyyata gətirilmişdir; b) Dəyişdirərək. Hər bir yazıçı və şair düşüncə dünyasını, estetik üslubunu təyin etmək üçün folklor örnəklərinə müraciət edirlər ki, bu da mətnin alt qatında folklorun görünməsidir. Bu halda yazıçı qarşısına qoyduğu ideyanı, fikri qeyri-ixtiyari mənsub olduğu xalqın folklor mirasına baş vurmaqla həll etmiş olur (1, 356). Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, sənətkarlarımızın folkloru müraciəti tək yeni dövr (XIX-XXI əsrlər) üçün deyil, qədim dövrdən başlamış orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı (XIII-XVIII əsrlər) dövrünə də aiddir.

Xüsusi qeyd edək ki, orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatında folklor motivləri, poetik formul və obrazları geniş şəkildə yayılmağa başlamış, eləcə də yeni keyfiyyətlər qazanmışdır. Məqalədə də folkloru aid olan funksiyaların XIII-XVI əsrlər Azər-

baycan klassik poeziyasında təcəssüm spesifikasi araşdırılır. Çünki folklor maraqlı, əyləncə, estetik zövq obyektinə olmaqla bərabər, çoxfunksiyalı xüsusiyyətlərə sahibdir.

Məsələn, bir nağıl və ya dastan eyni anda tərbiyəvi, tənzimləyici, informasiya və əyləncə daxil olmaqla bir neçə funksiyaları yerinə yetirə bilər. Bu funksiyalar isə cəmiyyətin mədəni kodunu, dəyərlər sistemini, tarixi yaddaşını, kollektiv şüurunu necə qoruyub nəsillərdən-nəsillərə ötürdüyünü, eləcə də insanın psixoloji və sosial ehtiyaclarını necə ödədiyini göstərir. Buna görə, folklor cəmiyyətin “mənəvi immunitet sistemi” və mədəni davamlılığın əsas təməli daşdır, – desək, yerinə düşər.

Akademik İsa Həbibbəyli bu barədə yazır: “Folklor Azərbaycan ədəbiyyatının ilk və daimi qaynağı kimi onun bütün tərəqqi mərhələlərinə təsir göstərmiş, klassik şeirin dilində, obrazlar aləmində öz əksini tapmışdır” (4, 7-23).

Odur ki, xalqımız öz tarixini, dinini, dilini, ictimai-mədəni irsini, eləcə də yadelli işğalçılara qarşı mübarizəsini məhz şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələri vasitəsilə də qoruduğu üçün folklorun tarixi yaddaş funksiyası öz əhəmiyyətini qoruyub saxlamışdır.

Folklorun tərbiyəvi funksiyasını isə xalq ədəbiyyatı nümunələrində olan qəhrəmanlıq, qorxmazlıq, vətənə, elə-obaya, ailə dəyərlərinə sadiqlik müəyyənləşdirir.

Bilirik ki, xalq oyunları, dastan, nağıl, əfsanə, haxışta insanlar tərəfindən tarix boyu qorunaraq bu günümüzdə gəlib çatmışdır. Bunlar mənəvi-əxlaqi qida mənbəyi kimi özünü ifadə edərək folklorun əyləndirici funksiyasını özündə ehtiva edir.

Onu da qeyd edək ki, şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrinin zəngin və obrazlı-bədii dilinin öyrənilməsi də xüsusi əhəmiyyət daşıyır və bu, həm estetik, həm də dil funksiyasının müəyyənləşdirilməsini gündəmə gətirir.

Bayatı, layla, nazlama və s. folklor nümunələrində gördüyümüz ritm, alliterasiya, ahəngdarlıq, assonans həmin janrların estetik təsir gücünü daha da artırır, insanların gözəllik meyarlarını ifadə edərək zövq yaradır. Sosial münasibətləri ifadə edən folklorun dili də, bilirik ki, zəngin və obrazlıdır, leksik və frazeoloji deyimlərlə zəngindir. Folklor həm ədəbi dilimizə təsir edir, həm də dialekt və şivələrdəki söz və ifadələri yaddaşlarda qoruyub saxlayır. Təsadüfi deyil ki, orta əsrlər ədəbiyyatının özü belə folklor nümunələri ilə zəngindir. Məsələn,

Xətai işin düşər,
Gəlib-gedişin düşər,
Dişləmə çiy löqməni,
Yerinə dişin düşər (7, 327).

Və ya

Neylərəm ol cənnəti, içində dildar olmasa?!

Qoy anı viranə qalsın – bağçada bar olmasa (7, 16),

– söyləyən Şah İsmayıl Xətai insanı yer üzünün ən qiymətli gövhəri sayır, ona görə də insansız dünyanı və cənnəti barsız bağçaya bənzədir. Sənətkarın yaradıcılığından nümunə göstərdiyimiz bu atalar sözləri insanın düşüncəsinə təsir edir, fikrini formalaşdırır. Göründüyü kimi, fikrimizin ətraflı izahı üçün insan həyatının və cəmiyyətin, demək olar ki, bütün tərəflərini əhatə edib özündə birləşdirən folklor nis-

bi olaraq çoxsaylı funksiyalar və bununla bağlı xeyli nümunələr mövcuddur. “Haram tikə boğazdan keçməz”, “çiy tikəni yeyən ziyan görər” kimi atalar sözlərini xatırladan, bir sözlə, öyüd-nəsihət vasitəsilə cəmiyyətə doğru-düzgün davranış normalarını mesaj kimi ötürən bu nümunədə folklorun tərbiyəvi-didaktik funksiyası öz sözünü deyir. Sənətkarın xalq ədəbiyyatına müraciət edərək ondan bəhrələnməyində isə məqsədi halal yolla yaşamaq, əxlaqi qaydaları təbliğ etməkdir.

Bununla belə, orta əsr gözəlinin incə, zərif duyğuları, onun sərvi boyu, gül qönçəsinə bənzəyən dodaqları, qırmızı yanaqları, günəş üzü, badam gözləri də Məhəmməd Füzulinin qəzəllərində vəsf edilir, sənətkar tərəfindən insan gözəlliyinin dünyanın bütün gözəlliklərindən mənalı və üstün olduğu vurğulanır. Məhəmməd Füzuli insanın daxili dünyasını, mənəvi aləmini, onun dərini, kədərini, ahını, göz yaşını qələmə alır:

Məni candan usandırdı, cəfadən yar usanmazmı?

Fələklər yandı ahımdan, muradım şəmi yanmazmı? (3, 290)

Qəzəldə təşbeh, təzad kimi bədii ifadə vasitələrindən istifadə olunur və bu isə mətnin poetik gücünü artırır. Məsələn, usandırdı, usanmazmı, yandı, yanmazmı feilləri təkrir yaradaraq daxili ziddiyyəti ifadə edir, fikri qüvvətləndirir, eləcə də muradım şəmi, ahım, fələk kimi obrazlar xalq şeirində çox işlədilən motivlərdir ki, həm orta əsrlər dövrünün düşüncə tərzini, həm də insan taleyini özündə yaşadaraq göstərir, həm də insanların hiss və düşüncələrini, xalqın kollektiv yaddaşını qoruyub saxlayır. Bu qəzələ folklorun kommunikativ funksiyası tərəfdən isə fikir bildirsək, qeyd etməliyik ki, sənətkar qəzəldə dərini, ah-naləsini, yangısını geniş kütləyə çatdırır, bəyan edir.

METOD. Araşdırmamızın əsas qayəsində mövcud elmi-nəzəri fikir və mülahizələr dayanır və klassik folklorşünaslıq ilə paralel, müasir folklorşünaslığın nəzəri prinsip və müddəalarına istinad edilir. Qeyd edək ki, bu proses zamanı tarixi-müqayisəli metod əsas götürülmüşdür. Qarşımıza qoyduğumuz problemin çözülməsində monoqrafik tədqiqatlara, tarixi mənbələrə də elmi-metodoloji mənbə kimi istinad olunmuşdur. Bundan əlavə, məqalənin hazırlanması zamanı qarşıya qoyduğumuz məqsədə kompleks şəkildə yanaşılmış, nümunələr, əldə etdiyimiz materiallar elmi-nəzəri baxımdan təhlil edilmişdir.

NƏTİCƏ. XIII əsrdə ədəbi mühitin müxtəlif aspektləri haqqında orijinal, maraqlı, fundamental fikirləri ilə seçilən Nəsirəddin Tusi, Marağalı Əvhədi, Arif Ərdəbili, Əssar Təbrizi fars dilində yazan sənətkarlar kimi xüsusi qeyd edilməlidir. Belə ki, “Əxlaqi-nasiri” adlı əxlaqi-didaktik əsərin, eləcə də digər elmi-fəlsəfi, ədəbi-bədii əsərlərin müəllifi Nəsirəddin Tusi, “Cami-Cəm” və “Dəhnamə” poemalarının müəllifi Marağalı Əvhədi, “Fərhadnamə” poemasının müəllifi Arif Ərdəbili, “Mehr və Müştəri” poemasının müəllifi Əssar Təbrizi və digər sənətkarlar oxucuya insanlıq və fəzilət öyrədən, müdrikliyin yolgöstərəni kimi ədəbi fikir tarixinə həkk olundular. Lakin bu dövrdə ictimai-siyasi fikir tarixində və ədəbiyyatda formalaşan humanizm prinsipləri İmadəddin Nəsimi (1369-1417) yaradıcılığında zirvə nöqtəsinə çatdı. Bu-

na görə də XV əsri həm sənətkarlıq, həm də xronoloji tərəfdən Qazi Bürhanəddin-İmadəddin Nəsimi zirvəsi ilə Şah İsmayıl Xətayi-Məhəmməd Füzuli zirvəsi arasında keçid mərhələsi də adlandırılmalıdır. Qaraqoyunlu və Ağqoyunlu dövlətlərinin bu dövrdə yaranması da anadilli poeziyanın mövzu və obraz baxımından inkişafına səbəb oldu. Bu dövrdə həm ana dilində, həm də fars dilində yazan sənətkarlar yetişdi. Ana dilində yazanlardan Xəlili, Hamidi, Həqiqi, Həbib, Kişvəri, Sürürini, fars dilində yazanlardan Şah Qasim Ənvar, Bədr Şirvanini nümunə göstərə bilərik. Hakimiyyət illəri 1436-1467-ci illərə təsadüf edən, sələfi Qazi Bürhanəddinin yolunu davam etdirən Cahanşah Həqiqi qanlı döyüşlərdə fürsət tapıb şeirlər də yazmış və nəticəsi olaraq "Divan" bağlamışdır. Bütün bunlarla bərabər, məqalədə ilk dəfə olaraq folklorun funksiyaları və onların orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatına təsiri müzakirə etdiyimiz sənətkarların yaradıcılığı fonunda təhlil edilmiş və ümumiləşdirmələr əldə edilmişdir. Əldə etdiyimiz ədəbi-bədii nümunələr bu dövrün tarixi-siyasi hadisələri kontekstində dəyərləndirilmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Bayat F. Folklor dərsləri. Bakı: Elm və təhsil nəş., 2012, 424 s.
2. Dastani-Əhməd Hərami. Tərtib edən: Əlyar Səfərli. Bakı: Şərq-Qərb nəş., 2004, 120 s.
3. Füzuli M. Əsərləri. Altı cildə. I cild. Bakı: Şərq-Qərb nəş., 2005, 400 s.
4. Həbibbəyli İsa. "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanlarının işığında (müqəddimə). Bakı-İstanbul: Teas-press, 2016, s.7-23
5. Qafarlı R. Nizami poeziyasında məkan, zaman və kəmiyyət vəhdəti (folklor-mifoloji düşüncə kontekstində). Bakı: Elm və təhsil, 2021, 374 s.
6. Mirəhmədov Ə. Ədəbiyyatşünaslıq terminləri lüğəti. Bakı: Maarif nəş., 1978, 200 s.
7. Şah İsmayıl Xətai. Keçmə namərd körpüsündən: şeirlər və poemalar. Bakı: Yazıçı nəş., 1988, 344 s.

